

N:o 54.

Ank. till Riksd. kansli den 21 april 1903, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning af Kristinehamns hospital samt af Piteå hospital och asyl, dels ock en i samma ämne väckt motion.
(2:a U. A.)

Uti en den 13 mars 1903 aflåten proposition (n:o 70) har Kungl. Maj:t, under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att *dels* för utvidgning af Kristinehamns hospital bevilja ett anslag af 1,304,925 kronor och däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 250,000 kronor, *dels ock* för utvidgning af Piteå hospital och asyl på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 94,600 kronor.

Till omförmälda statsrådsprotokoll har föredragande departementschefen till en början erinrat, hurusom Riksdagen med anledning af en inom Riksdagen väckt motion uti skrifvelse den 14 maj 1900 anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en särskildt anordnad sakkunnig undersökning i syfte att utröna hela antalet af sinnessjuka i vårt land och, så tillförlitligt som möjligt, huru stor del af dem kunde anses vara i behof af vård å anstalt för sinnessjuka samt därefter för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill förhållandena kunde föranleda.

Efter det 1901 års Riksdag för ändamålet beviljat erforderliga medel, hade Kungl. Maj:t genom bref den 14 juni 1901 uppdragit åt

medicinalstyrelsen att verkställa den af Riksdagen sålunda begärda undersökningen, hvilken borde omfatta såväl sinnessjuka som idioter, samt ålagt medicinalstyrelsen att, sedan ifrågavarande undersökning blifvit verkställd, till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse öfver resultatet af densamma och det utlåtande, hvartill undersökningen och förhållandena i öfrigt kunde gifva anledning.

Uti skrifvelse till Kungl. Maj:t den 28 april 1902 hade sedermera medicinalstyrelsen, som, på grund af hvad Kungl. Maj:t sålunda föreskrefvit, gått i författning om anordnande af berörda undersökning, sedan därefter redogörelserna härutinnan från vederbörande läkare till medicinalstyrelsen inkommit, meddelat, att någon fullständig bearbetning af de inkomna redogörelserna då ännu icke hunnit verkställas, men att en preliminär beräkning syntes gifva vid handen, att antalet platser å anstalter för sinnessjuka borde beräknas till i rundt tal två för hvarje tusental af rikets inbyggare. Då emellertid det nuvarande antalet platser å berörda anstalter vida understege det sålunda beräknade behofvet, syntes det medicinalstyrelsen vara högst nödvändigt, att kraftiga åtgärder till afhjälpande af den rådande bristen på platser å de offentliga anstalterna för sinnessjuka snarligen vidtoges. Styrelsen hade därför ansett sig icke böra dröja med att meddela de visserligen ännu ej definitiva resultaten af den anbefallda undersökningen, i hvad denna rörde den för närvarande, praktiskt sedt, viktigaste delen af saken, nämligen frågan om behofvet af platser å offentliga anstalter för sinnessjuka, samt att i sammanhang därmed för Kungl. Maj:t framlägga förslag till de åtgärder, som för den närmaste framtiden syntes böra vidtagas för lindrande af rådande missförhållanden i berörda hänseende.

Vid öfvervägande af hvad som närmast vore att göra för lindrande af den rådande platsbristen hade medicinalstyrelsen i främsta rummet riktat sin uppmärksamhet på möjligheten att utvidga de nuvarande offentliga anstalterna för sinnessjuka och därvid kommit till det resultat, att någon större utvidgning icke lämpligen kunde ske vid flertalet af nämnda anstalter, och detta af följande skäl:

Anstalterna vid Lund och Uppsala hade redan nu plats för något öfver 1,200 sjuka hvardera, en siffra, som icke syntes kunna väsentligen öfverskridas å en anstalt för sinnessjuka utan allvarsamma olägenheter för anstaltens administration.

Å anstalten vid Vadstena vore patientantalet för närvarande 800 och anstaltens jordområde i förhållande till antalet sjuka väl knappt.

Sistnämnda omständighet, nämligen jordområdets relativt ringa omfång, samt omöjligheten eller svårigheten i följd af områdets be-

lägenhet att utvidga detsamma syntes för närvarande förbjuda hvarje tanke på någon större utvidgning af hospitalen vid Hernösand, Malmö och Nyköping.

Beträffande Stockholms hospital, vore dess belägenhet numera, sedan byggnadsverksamheten framträngt till gränserna af dess område, så ogynnsam, att anstaltens fortsatta begagnande för sitt nuvarande ändamål antagligen snart nog skulle blifva mindre lämpligt.

Vid hospitalet i Växjö vore området för närvarande mycket knappt och torde, om den på Kungl. Maj:ts pröfning beroende frågan om områdets utvidgning blefve löst på det af medicinalstyrelsen föreslagna sätt, likväl icke blifva mera än nått och jämnt tillräckligt för anstaltens behof, sedan nu beslutade och ifrågasatta tillbyggnader kommit till stånd.

Vid Göteborgs hospital skulle jämlikt kungl. bref af den 14 juni 1901 en om- och tillbyggnad nu företagas, hvarigenom 55 sjukplatser beräknades skola vinnas. Medicinalstyrelsen hyste stora betänkligheter mot att för närvarande, innan nyssnämnda byggnadsarbeten blifvit avslutade, förorda en ytterligare utvidgning af denna anstalt, så mycket mer som äfven här jordområdet ej vore öfverdrifvet stort och belägenheten af anstalten ej den lämpligaste.

Vid Visby hospital ansåges under något af de närmaste åren ett par tiotal platser kunna vinnas i det nuvarande länslasarettet, för hvilket för närvarande nya lokaler vore under byggnad. Denna ringa tillökning syntes dock i detta sammanhang utan väsentlig betydelse.

Beträffande Piteå hospital och asyl hade en del svårigheter yppat sig med afseende på anstaltens förseende med lifsförnödenheter och andra för anstaltens drift nödiga förbrukningsartiklar samt med afseende på garantier för åtagna leveransers behöriga fullgörande äfvensom vid anskaffande och bibehållande af duglig och pålitlig sjukvårds- och ekonomibetjäning. Jordområdet vore emellertid relativt stort och af för anstaltens ändamål lämplig beskaffenhet, på grund hvaraf medicinalstyrelsen hölle före, att frågan om en måttlig utvidgning af denna anstalt, exempelvis genom uppförande af en eller två öppna paviljonger eller s. k. kolonibyggnader af samma typ som de, hvilka enligt vederbörliga beslut skulle uppföras vid anstalterna vid Restad och Kristinehamn, väl förtjänade att tagas under ompröfning.

Kristinehamns hospital disponerade numera efter förvärfvande för anstaltens räkning af hemmanet Ålskär ett område, som såväl till utsträckning som beskaffenhet — omväxlande skogs-, ängs- och åkermark — väl kunde tillåta en större utvidgning af detta hospital, en

utvidgning, hvartill äfven åtskilliga andra gynnsamma omständigheter vid denna anstalt inbjöde. Vattentillgången vore obegränsad, läget vackert och från kommunikationssynpunkt lämpligt, afståndet till närmaste stad lagom stort — omkring 2 kilometer — hvarjämte under den nuvarande ledningen många tillfällen till arbeten af växlande och för de sjuka lämplig art blifvit beredda. För närvarande kunde å denna anstalt mottagas omkring 330 sjuka (hvaraf 20 å Värmlands läns upp-tagningspaviljonger), hvartill snart torde komma ytterligare 35 sjuk-platser dels i en så kallad kolonibyggnad, till hvars uppförande 1902 års Riksdag anvisat medel, dels i ett under byggnad varande mindre hus, afsedt för sjukskötarefamiljer. En större tillbyggnad, afsedd för omkring 400 sjuke, skulle således enligt medicinalstyrelsens mening med största fördel kunna uppföras vid denna anstalt. Härigenom skulle antalet sjukplatser å Kristinehamns hospital komma att uppgå till omkring 800.

Frågan om den lämpligaste beläggningssiffran å anstalter af här ifrågavarande slag hörde till de mest svårlösta problemen inom den praktiska sinnessjukvården, såväl i principiellt hänseende som i hvarje särskildt fall. Från rent ekonomisk synpunkt hade utan tvifvel de högre beläggningssiffrorna företrädet, så till vida som dessa gifvetvis tenderade att nedbringa såväl anläggningskostnaderna för hvarje sjukplats som utgifterna för anstaltens administration och ekonomiska drift, beräknade efter hvarje å anstalten vårdad sjuk. Å andra sidan kunde dock, om beläggningssiffran vore alltför hög, anstaltens ändamål löpa fara att i väsentlig mån förfelas. Enligt medicinalstyrelsens mening, hvilken äfven sanktionerats af Kungl. Maj:t genom förnyade kungl. stadgan angående sinnessjuka den 14 juni 1901, vore det nödvändigt, att ledningen af offentlig anstalt för sinnessjuka såväl med afseende på sjukvården som den ekonomiska administrationen förblefve samlad i en hand — öfverläkarens. På en alltför stor anstalt kunde det under sådana omständigheter lätteligen hända, att öfverläkaren, om han, såsom sig borde, ville i detalj öfvervaka anstaltens ekonomiska administration, under det utslitande arbetet härmed småningom glede ifrån ledningen af den egentliga sjukvården, eller ock — hvilket låge närmare till hands — under de oafåtliga omsorger, som den egentliga sjukvården kräfde, förlorade öfverblicken öfver de administrativa angelägenheterna. Då emellertid anstaltens ekonomiska drift medelbarligen vore af största betydelse för sjukvården, komme denna, om öfverläkarens krafter sveke i något af båda ofvanberörda afseenden, att direkt eller indirekt blifva lidande och anstalten sålunda att icke på fullt tillfredsställande sätt

fylla sin uppgift. Från denna synpunkt syntes det alltså önskvärdt, att beläggningssiffran nedbragtes så mycket, som med sparsamhetens kraf kunde anses förenligt.

De hittills vunna erfarenheterna från rikets för närvarande största anstalter, de vid Uppsala och Lund, syntes gifva vid handen, att en beläggningssiffra af 1,200 patienter vore väl stor. Vid framläggande af förslag till den nu under byggnad varande asylen vid Restad hade medicinalstyrelsen därför förordat en beläggning af 1,000 sinnessjuka. Af skäl, som förut anförts, syntes det dock vara önskligt att ytterligare i någon mån nedbringa patientantalet vid de anstalter, som hädanefter kunde komma att anläggas, för så vidt detta kunde ske, utan att anläggningskostnaden, beräknad per sjukplats, stege till alltför stora summor.

För ett sådant önskemål talade äfven följande skäl. Erfarenheten hade visat, att anstalterna för sinnessjuka hade en naturlig tendens att tid efter annan utvidgas, till dess att de finge ett sådant omfång, som de på platsen rådande förhållandena medgäfvade. Sådana partiella tillbyggnader skulle antagligen i allmänhet ställa sig ekonomiskt gynnsamt samt vore äfven i annat hänseende fördelaktiga. Med sinnessjukvårdens fortgående utveckling mot allt mera humana och fria behandlingsmetoder uppstode alltjämt kraf på modernare lokala anordningar, kraf, hvilka ofta icke kunde utan stora svårigheter och kostnader tillgodoses i redan befintliga byggnader, hvilka småningom enligt sakens natur blefve för nyare tiders fordringar allt mera oändamålsenliga. Under sådana omständigheter kunde en tillbyggnad af större eller mindre omfång vara en välkommen utväg och måhända ofta den enda utvägen att gifva hela anstalten en mera tidsenlig prägel. Det syntes från denna synpunkt vara klokt att vid nyanläggningar icke genast taga alla områdetets resurser i anspråk, d. v. s. icke från början beräkna en maximal beläggningssiffra, hvilken sedermera vid uppstående behof af tillbyggnad icke utan olägenhet kunde öfverskridas.

Att medicinalstyrelsen särskildt vid Kristinehamn icke ansåge sig kunna förorda en högre beläggningssiffra än 800 hade dessutom sina speciella orsaker. För det första ville medicinalstyrelsen framhålla, att administrationen af en anstalt för sinnessjuka gifvetvis vore enklare och mindre kräfvanne, då det gällde en ny, efter enhetlig plan anlagd anstalt såsom Restad, än om anstalten, såsom nu ifrågasattes vid Kristinehamn, blefve i väsentlig mån utvidgad, hvarvid det icke torde kunna undvikas, att vissa delar af anstaltens funktioner blefve svårhandterligare och mer tidsödande att öfvervaka. Dessutom hade medicinalsty-

relsen tänkt sig möjligheten af, att i samband med den tilltänkta utvidgningen af hospitalet vid Kristinehamn därstädes borde anordnas ett par tiotal platser för sinnessjuka, tillhörande första betalningsklassen. Exspektantlistorna från rikets hospital hade nämligen på sista tiden visat en afsevärd stegring i antalet af sinnessjuka, tillhörande berörda klass, hvarför sådana icke förr än efter lång väntan kunnat erhålla beviljad plats. En afdelning för sådana sjuka vore emellertid ägnad att i hög grad öka läkarnes arbete och äfven att komplicera den ekonomiska administrationen.

Ehuru sålunda på grund af olika omständigheter någon större utvidgning af de nuvarande offentliga anstalterna för sinnessjuka icke syntes vara möjlig eller tillräddig annat än beträffande Kristinehamns hospital och i någon mån Piteå hospital och asyl, hade dock medicinalstyrelsen trott sig finna en utväg, hvarigenom äfven å öfriga anstalter tillsammans ett par hundratal platser skulle kunna vinnas, nämligen genom anordnande af familjebostäder för ett antal gifta sjukskötare, hvilka kunde befinnas lämpliga och villiga att mot förmånen af familjebostad och skälig kontant ersättning till vård mottaga sinnessjuka, hvilka under vistelse å anstalt visat sig ägnade för vård i enskildt hem.

Redan i skrifvelse till Kungl. Maj:t af den 1 april 1901 angående anordnande af familjebostäder för manlig sjukvårdsbetjäning vid Kristinehamns hospital hade styrelsen berört denna fråga. Medicinalstyrelsen föranleddes att ånyo upptaga densamma i större utsträckning, närmast på grund af en skrifvelse af den 28 juni 1901 från chefen för civildepartementet, hvilken i berörda skrifvelse, med anledning af vissa i Riksdagens Första Kammare framställda anmärkningar beträffande otillräckligheten af betjäningens aflöning vid statens anstalter för sinnessjuka, anmodat medicinalstyrelsen att taga i öfvervägande, huruvida ifrågavarande anmärkningar hade sådant fog för sig, att åtgärder i detta hänseende borde vidtagas.

På grund däraf hade medicinalstyrelsen genom cirkulärbref af den 14 augusti 1901 till samtliga hospitalsdirektioner i riket anmodat vederbörande direktion att till styrelsen inkomma bland annat med det yttrande beträffande de sålunda framkomna anmärkningarna och hvad därmed kunde stå i samband, hvartill förhållandena å den under direktionens förvaltning stående anstalten kunde gifva anledning.

Af de sålunda infordrade yttranden, hvilka direktionerna efter öfverläkarens hörande till medicinalstyrelsen afgifvit, hade styrelsen, som saknade anledning att i detta sammanhang uppehålla sig vid hvad be-

rörda yttranden i öfrigt innehölle, funnit, att flertalet öfverläkare och direktioner varit ense om att framhålla önskvärdheten af familjebostäder för ett antal äldre och genom särskild pålitlighet och duglighet utmärkta manliga sjukskötare, hvarigenom dessa värdefullaste element bland betjäningen skulle kunna bibehållas i anstaltens tjänst i vida större omfattning, än som vore fallet under nuvarande förhållanden, då önskan att ingå äktenskap och omöjligheten att få tillfredsställa denna önskan med bibehållande af tjänsten vid anstalten föranledde till många flyttningar, som under ofvan antydda gynnsammare bostadsförhållanden till anstaltens fördel skulle kunna undvikas.

För en lycklig lösning af betjäningsfrågan vid de offentliga anstalterna för sinnessjuka skulle sålunda anordnandet af familjebostäder för gifta skötare vara att anse som ett synnerligen viktigt moment. Men med en dylik åtgärd syntes äfven ytterligare en fördel kunna vinnas, nämligen familjevård hos dessa gifta skötare för ett antal sinnessjuka, som syntes lämpade för sådan vård. Ifrågavarande form af familjevård hade under de senare åren blifvit pröfvad å ett antal tyska anstalter samt gifvit så goda resultat, att den på vissa ställen betraktades såsom ett nödvändigt led i en fullt rationell sinnessjukvård. Den utgjorde nämligen en öfvergångsform mellan den koloniala anstaltsvården — d. v. s. sådan vård i mindre villor eller landthus af vanlig bostadstyp, som nu syntes hafva utsikt att vinna insteg vid de svenska anstalterna — samt den egentliga familjevården, sådan medicinalstyrelsen tänkt sig den anordnad i Korsberga i Småland. Sistnämnda form af familjevård lämpade sig uppenbarligen icke så väl för exempelvis konvalescenter och ej heller för sinnessjuka, hvilka, ehuru i allmänhet lugna och pålitliga, likväl i vissa afseenden eller under vissa perioder kräfde en särskildt pålitlig och i viss mån sakkunnig tillsyn samt med sannolikhet kunde anses blifva periodvis, under svårare utbrott, i behof af vård i en sluten anstalt. En i sinnessjukvård väl förfaren sjukskötare, boende inom anstaltens område eller åtminstone i dess omedelbara närhet, skulle däremot gifvetvis vare särdeles lämplig att i sin familj till vård mottaga sinnessjuka af sist omnämnda art. Sannolikt skulle dessa sjukskötarehem särskildt lämpa sig för konvalescenter äfvensom för sinnessjuka, hvilkas lämplighet för familjevård utom anstalten behöfde närmare prövas.

Vid en och annan anstalt i Tyskland hade uppstått mindre byar, bestående af hem för sjukskötarefamiljer, hvarest sinnessjuka vore af anstalten utackorderade. Huruvida en sådan större utsträckning af familjevård hos i anstaltens tjänst stående sjukskötare kunde visa sig

lämplig eller önskvärd inom vårt land, kunde väl näppeligen nu förutses. Medicinalstyrelsen ville dock här erinra därom, att ifrågavarande vårdform, enligt hvad erfarenheten visat, snart nog uppmuntrade befolkningen i trakten att genom mottagande af inackorderingar från anstalten skaffa sig en biförtjänst, dels äfven att enskild familjevård, sådan som den i Korsberga tillämnade, fordrade vissa förutsättningar, som säkerligen icke vore till finnandes i alla trakter af vårt land. Så t. ex. vore befolkningen i vissa trakter af riket dels mycket obetydlig till numerären, dels i allmänhet mycket fattig, dels äfven icke samlad i större bysamhällen, utan spridd i enstaka, långt ifrån hvarandra belägna gårdar. I sådana trakter torde näppeligen någon effektiv kontroll af den enskilda vården om sinnessjuka kunna åstadkommas. Under sådana förhållanden kunde det möjligen blifva af behovet påkalladt att vid vissa anstalter söka åstadkomma mera omfattande anläggningar af i samband med anstalten stående kolonier för sjukskötarefamiljer och därstädes utackorderade sinnessjuka. För närvarande hade dock medicinalstyrelsen endast tänkt sig att få till stånd en normalritning för bostäder för ifrågavarande ändamål samt en utredning af kostnaderna för dessa bostäder och för vården af därstädes inackorderade sinnessjuka. Skulle en sådan utredning gifva tillfredsställande resultat, skulle antagligen efter vederbörande hospitalsdirektions hörande sådana bostäder för ett lämpligt antal skötare och sjuka utan olägenhet kunna anordnas äfven å sådana anstalter, hvarest ingen större utvidgning vore möjlig eller tillrådlig. Ifrågavarande anläggningar fordrade nämligen endast obetydligt jordområde och komme att — åtminstone till en början — förorsaka endast en relativt högst obetydlig tillökning af patientantalet å hvarje anstalt. Under förutsättning, att vid hvarje hospital anordnades bostäder för i medeltal 5—6 sjukskötarefamiljer med plats för 2—3 sinnessjuka i hvar familj, skulle emellertid härigenom vinnas omkring 150 platser.

De ifrågavarande tillbyggnaderna vid hospitalen i Kristinehamn och Piteå borde enligt den uppfattning, medicinalstyrelsen ofvan sökt motivera, beräknas för tillsammans omkring 450 sinnessjuka, hvadan de åtgärder för minskande af den rådande platsbristen å offentliga anstalter för sinnessjuka, som styrelsen uti ifrågavarande underdåniga skrifvelse dittills berört, skulle medföra en ökning af omkring 600 platser å nämnda anstalter. Enär, äfven om en sådan ökning komme till stånd, bristen på anstaltsplatser för sinnessjuka likväl skulle enligt den preliminära beräkningen uppgå till omkring 3,400, ansåge medicinalstyrelsen det vara af nöden, att redan nu förberedande åtgärder vidtoges för

uppgörande af förslag till en ny anstalt för sinnessjuka. Med afseende på storleken af denna sålunda ifrågasatta nya anstalt ville styrelsen på ofvan anförda grunder hemställa, att antalet sjukplatser å densamma måtte bestämmas till högst 800. Möjligen kunde det vid närmare öfvervägande befinnas lämpligt att, om en afdelning för sinnessjuka, tillhörande första klass, kunde anses af behofvet påkallad, förlägga denna till en ny anstalt hellre än till hospitalet i Kristinehamn. Under sistnämnda förutsättning vore det, såsom styrelsen ofvan sökt visa, så mycket mera angeläget, att beläggningsciffran icke öfverskrede 800.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställde medicinalstyrelsen, det täcktes Kungl. Maj:t, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som tillförene genom kungl. bref den 24 april 1885, den 11 september 1891 och den 29 oktober 1897 skett, uppdraga åt styrelsen att tillsätta en kommission, bestående af styrelsens ordförande, styrelsens i hospitalsärenden biträdande arkitekt samt dessutom tre sakkunnige män, med åliggande för kommissionen:

att, med iakttagande af ofvan anförda synpunkter, föreslå lämplig plats för en ny anstalt för sinnessjuka, beräknad för högst 800 patienter, låta utföra karteskisser, utvisande det föreslagna områdets belägenhet samt det ungefärliga läget af de för anstaltens behof nödiga nybyggnader, verkställa utredning af förhållandena beträffande vattentillgång och aflopp, uppgöra beräkning af kostnaderna för förvärfvandet af för anstaltens behof lämpadt jordområde äfvensom för öfrigt meddela möjligen erforderlig utredning af andra i samband med ofvan nämnda frågor stående förhållanden;

att därjämte låta utarbета fullständigt förslag, med tillhörande ritningar och kostnadsberäkningar, dels till en tillbyggnad vid Kristinehamns hospital, afsedd för omkring 400 sinnessjuka, dels till uppförande vid Piteå hospital och asyl af nybyggnader för ett mindre antal sinnessjuka, lämpadt efter förhållandena vid nämnda anstalt, och som kommissionen efter öfvervägande af alla på saken inverkan omständigheter kunde finna tillrädligt;

samt att låta uppgöra normalritning med tillhörande kostnadsberäkning till boställshus för gifta manliga skötare, hvilket äfven borde innehålla rum för 2—3 sinnessjuka inom hvarje i nämnda hus inrymd lägenhet.

I öfverensstämmelse med hvad medicinalstyrelsen sålunda hemställt hade Kungl. Maj:t genom bref den 13 juni 1902 anbefallt nämnda styrelse att tillsätta en dylik kommission.

Efter att hafva lämnat en utförlig redogörelse för innehållet i en den 8 december 1902 dagtecknad, af medicinalstyrelsen den 11 februari 1903 till Kungl. Maj:t ingifven berättelse angående ofvannämnda, genom kungl. brefvet den 14 juni 1901 anbefallda undersökning, har departementschefen vidare redogjort för de af ofvan omförmälda kommission afgifna, särskilda förslag till utvidgning af Kristinehamns hospital samt Piteå hospital och asyl.

Kommissionen hade därvid, yttrar departementschefen, i det afgifna förslaget till utvidgning af Kristinehamns hospital anført.

Vid uppgörande af förslag till denna utvidgning hade det visat sig vara lämpligast, att de behöfliga nybyggnaderna hufvudsakligen afsåges för kvinnliga patienter och att de nuvarande hospitalsafdelningarna anordnades uteslutande för manliga, för hvilka dessutom den af Riksdagen redan beviljade kolonibyggnaden stode till förfogande jämte två bostadshus för gifta skötare med tillsammans 6 platser för familjevård af manliga sjuke. Med aktgifvande på psykiatriska och hygieniska fordringar och utan åsidosättande af sparsamhetens kraf hade kommissionen funnit sju skilda paviljonger för den nya kvinnoafdelningen behöfliga.

Utrymmet vore med en rumshöjd af 3,6 m. beräknadt från 5,5 m² till 7 m² per sjukplats, växlande allt efter de olika afdelningarnas beskaffenhet.

I öfverensstämmelse med bland psykiatrerna sedan länge stadgade åsikter och med stöd särskildt af den erfarenhet, som vid asylerna i Lund och Uppsala gjorts beträffande olägenheterna af att sammanföra stora massor af sinnessjuka i samma hus eller ännu mera på samma afdelningar, hade antalet sjuka i samma hus upptagits till högst 72 och på samma afdelning till högst 36 patienter. Sedan numera dess bättre mekaniska tvångsmedel och isoleringar vid behandlingen af sinnessjuka äfven i vårt land å statens anstalter för sinnessjuka inskränkts till det minsta möjliga och särskildt inrättade celler och isoleringsrum sålunda kunde antingen alldeles undvaras eller åtminstone betydligt inskränkas, hade man att i stället ägna sin uppmärksamhet åt de anordningar, som för den tidsenliga behandlingen af företrädesvis akuta sinnessjuka, den med sängläge, vore oafvisligt nödvändiga, nämligen öfvervakningsafdelningar. Sådana afdelningar borde bestå af en eller flera intill hvarandra liggande sjuksalar med där intill stötande badrum, dagrum, klossett och öfriga annexer samt ett eller flera enkelrum, liggande i omedelbart samband med en eller flera af dessa salar. Sådana öfvervakningsafdelningar borde finnas för de olika kategorierna af

sjuka, för stillsamma, med själfmordsdrift behäftade och opålitliga, för half-oroliga med osnygga eller i öfrigt insociala vanor, för oroliga, stormande och sönderrifvande, och dessa afdelningar borde vara anordnade så, att de icke störde andra sjukafdelningar eller å sin sida af dessa blefve störda. I förslaget vore upptagna tre sådana afdelningar. Den för oroliga, som så att säga skulle ersätta den förr brukliga cell- eller, såsom den äfven ofta kallades, stormafdelningen, måste oundgängligen betinga sitt eget hus och kunde icke utan att ändamålet förfelades förläggas i mer än en våning. De bägge andra afdelningarna vore däremot af sparsamhetshänsyn anordnade i samma byggnader som andra afdelningar, den för halforoliga tillsammans med en annan orolig afdelning, dock så, att afdelningarna icke hade någon beröring med eller större olägenhet af hvarandra; den för stillsamma i samma byggnad som afdelningen för konvalescenter och för kroppsligt sjuka (infirmi), enär äfven dessa afdelningar icke torde i afsevärdare grad ömsesidigt störa hvarandra.

Våra dagars sinnessjukvård, som med afskaffande af allt tvång sträfvade att lämna de sinnessjuka så mycken frihet, som vore möjlig, kräfde därjämte för en viss kategori af sjuka en s. k. »öppendörr»-afdelning, där de sjuka icke vore inlåsta och där i öfrigt inga säkerhets- eller skyddsanordningar för fönster och dylikt funnes, som kunde verka störande eller nedstämmande på sinnet. Denna afdelning hade icke lämpligen kunnat inpassas i någon af öfriga byggnader och skulle dessutom, om sådant i tekniskt afseende låtit sig göra, genom en sådan sammankoppling förfelat sin idé och fått en annan karaktär. För densamma afsåges därför en särskild byggnad, i hvilken dock för besparing äfven inrymts bostad för en underläkare och en bokhållare. Med afseende därpå, att på grund af den rådande bristen på platser på våra hospital de sinnessjuka, som intoges, vore och äfven under den närmaste tiden komme att vara af i allmänhet mera svårskött beskaffenhet, hvilket gällde i synnerhet för patienter af kvinnkön, hade man icke vågat göra denna afdelning större än för 20. Då den å andra sidan utgjorde en synnerligen viktig och integrerande del af den apparat, hospitalsläkaren behöfde för att hålla sjukvården i nivå med tidens kraf, hade den ej heller kunnat strykas från förslaget.

Fördelningen af de sjuka och dispositionerna af de olika lokalerna framginge i öfrigt af följande beskrifning af de särskilda sjukpaviljongerna.

A. Paviljong för konvalescenter med infirmeri och öfvervakningsafdelning för stillsamma (Pl. 2—7).

Innehölle: på nedra bottnen två sjuksalar, hvardera för 10 patienter, en sjuksal för 4 patienter, två intill den sistnämnda stötande enkelrum, bad- och snyggningsrum, dagrum, tillika matrum, serveringskök, förråd och klosett; dessutom i samma våning ett mottagnings- och undersökningsrum för läkaren, ett separeringsrum, ett rum för öfversköterska och ett betjäningsrum; i våningen 1 tr. upp: två soffrum, hvardera för 10, ett soffrum för 5, ett enkelrum, dag- och matrum tillika arbetsrum, badrum, serveringskök, förråd och klosetter, ett separeringsrum, ett större och ett mindre rum för sköterskor samt slutligen på vinden 4 rum för sköterskor.

B. Paviljong för lugna och arbetande (Pl. 8—13). Byggnaden, uppförd i tre våningar, vore vertikalt delad i tvänne likadana hälfter, hvardera för 36 patienter. Hvarje afdelning innehölle: på nedra bottnen: en arbetssal, ett dagrum, ett matrum, serveringskök, badrum och klosett samt förstugor; en och två tr. upp: ett soffrum för 12 patienter, ett för 4 och tre enkelrum samt förråd, klosett och två betjäningsrum jämte en kommunikationskorridor, som tillika vore snyggningsrum.

C. 1) Paviljong för oroliga, osnygga och opålitliga (Pl. 14—18). Liksom föregående i tre våningar och vertikalt delad i två lika hälfter, hvardera för en afdelning om 36 patienter. I hvarje hälft på nedre bottnen funnes, förutom förstugor, dagrum och matsal med serveringskök, badrum och klosett och i våningarna en och två tr. upp i hvardera ett soffrum för 8 och ett för 7 patienter, tre enkelrum, ett rum för betjäning, förråd, klosett och korridor, som tillika vore snyggningsrum. I vinden funnes 4 rum för sjukvårdsbetjäning.

C. 2) Paviljong för enahanda kategorier af sjuka som föregående och af alldeles samma storlek och anordning som denna.

D. Paviljong för öfvervakning af oroliga och stormande (Pl. 19—22). Denna byggnad, som på grund af sitt alldeles säregna ändamål, såsom ofvan nämnts, skulle uppföras i en våning, omfattade två fullt lika öfvervakningsafdelningar, hvilkas sjuksalar, en för 9 och två för hvardera 5 patienter, med tre intill desamma stötande enkelrum; vore förlagda mera excentriskt. I midtelpartiet intill sjuksalarna låge badrum och dagrum samt klosett och serveringskök på hvarje sida och midt emellan dagrummen vore inskjutna i fronten midt för hufvudingången ett rum för läkareundersökning och mottagning och ett rum för den för bägge afdelningarna gemensamma öfversköterskan. I smärre framspringande flyglar vore vidare på hvarje sida förlagda: klosett, två enkelrum, ett betjäningsrum och förråd. I vindsvåningen öfver byggnadens midtelparti funnes tio rum för sjukbetjäning.

Skölj- och torkrum skulle anordnas för de afdelningar, som behöfde sådana, i respektive källarvåningar.

E. Paviljong för halforoliga patienter med öfvervakning (Pl. 23—26). Dessa båda afdelningar vore i byggnaden fördelade på så sätt, att nedra våningen innefattade å ena sidan öfvervakningsafdelningen med dess sjuksalar, en för 10 och två för hvardera 5 patienter jämte två till dessa salar stötande enkelrum, badrum, klosett, dagrum, serveringskök, förråd och ett betjäningsrum; å andra sidan den andra afdelningens daglokaler, nämligen dagrum, matrum med serveringskök, badrum och klosett samt ett samtals- och undersökningsrum. Den öfra våningen innehölle den sistnämnda afdelningens nattlokaler, nämligen: två sofrum, hvardera för 10 och två hvardera för 6 patienter, tre enkelrum, äfvensom klosett, förråd och ett mindre betjäningsrum samt slutligen på vinden sex rum för sjukbetjäning för bägge afdelningarna.

K. Paviljong för »öppendörrafdelning» (Pl. 35 och 36), i kostnadsförslaget benämnd »kolonibyggnad af sten». Innehölle på nedra bottnen två sofrum, hvardera för 10 patienter, ett dagrum tillika matrum med tillstötande veranda, badrum, serveringskök, klosett och rum för sjukbetjäning samt en tr. upp på husets ena ända 2 rum för en underläkare och 1 rum för en bokhållare.

De förändringar, som behöfdes inom *de äldre hospitalsafdelningarna*, vore (enl. ritningarna 41—45) följande:

På den ena afdelningen af de nu lika inredda sidorna:

På den nuvarande öfvervakningsafdelningen för lugna (nuvarande Afd. B. 1 tr. upp) skulle borttagas de mellan tamburen och de två tillstötande sjukrummen befintliga väggarna, en dörr öppnas till den tillstötande sofsalen på nuvarande A-afdelningen, och från denna sal öppnas likaledes en dörr till bredvid liggande betjäningsrum, hvilket skulle apteras till badrum. Genom en mellanvägg skulle den åt korridoren vettande delen af sistnämnda rum afskiftas till ett mindre serveringskök. Af korridoren skulle äfven en del afskiftas till dagrum åt den på så sätt utvidgade öfvervakningsafdelningen.

I den återstående delen af samma korridor skulle anordnas snyggingsrum för den gamla A-afdelningen, hvarjämte klosett och förråd för denna skulle inrättas i ett betjäningsrum.

I öfrigt blefve afdelningen oförändrad.

På motsvarande plats å andra sidan i nuvarande hospitalet skulle vidtagas följande förändringar:

På nuvarande A-B-afdelningarna skulle göras i det närmaste likadana anordningar, som nyss beskrifvits för den andra afdelningen.

På nuvarande C-afdelningen 1 tr. upp skulle borttagas en mellanvägg mellan där befintliga sofsal och intill liggande mindre rum, hvarigenom en öfvervakningssal för 11 patienter erhöles. Det midt emot detta rum på andra sidan korridoren belägna sofrummet för 3 patienter skulle inredas till badrum.

På nuvarande D-afdelningen skulle göras följande förändringar:

Det på nedra bottnen i tvåvåningsbyggnadens midtelparti belägna sofrum skulle göras till dagrum och bredvid liggande enkelrum till serveringskök, hvarjämte skulle utbyggas en förstuga och trappa till gården till likhet med den på C-afdelningen förut befintliga. Det stora dagrummet i envåningsbyggnaden skulle förändras till sjuksal, därintill liggande förråd och två celler jämte mot dem svarande del af korridoren sammanslås till en större sjuksal och det nuvarande köket förändras till enkelrum. Vidare skulle sammanslås de tre midtför badrummet belägna cellerna och motsvarande del af korridoren till en större sjuksal. Bredvid badrummet skulle utbyggas en klosett och i vinkeln mellan bägge husen göras likaledes en mindre utbyggnad för att bereda en behöfelig förbindelse mellan det nya dagrummet och de i envåningsbyggnaden anordnade sjuksalarna. En af de gamla cellerna skulle tagas till förråd.

Genom dessa ändringar ernåddes, dels ökad utrymme med 13 platser, dels — och detta ej minst viktigt — ett tillräckligt antal platser för permanent öfvervakning och sänglägebehandling.

I förslaget inginge vidare uppförandet af *två bostadshus för gifta skötare* i enlighet med en af kommissionen upprättad normalritning. Härigenom bereddes 12 platser i familjevård för män.

Antalet sjukplatser blefve sålunda efter utvidgningen:

på mansafdelningen:

i hospitalets nuvarande afdelningar	313
i familjevård redan befintliga	6
i den redan beslutade kolonibygnaden	29
i två nya hus för familjevård	12
i länsparvilljungen	10

Summa 370

hvaraf 25 nya;

på kvinnoafdelningen:

i paviljongen för konvalescenter och öfvervakning af stillsamma	50
i d:o för lugna och arbetande	72
i d:o för oroliga, osnygga och opålitliga	72
i d:o för » » » »	72
i d:o för halforoliga patienter med öfvervakning	56
i paviljongen för öfvervakning af oroliga och stormande	46
i d:o för »öppendörr»-afdelning	20
i läns-paviljongen	10
	Summa 398

hvaraf 388 nya.

Genom den föreslagna utvidgningen vunnes sålunda 413 nya platser för sinnessjuka eller, med frånräknande af i föregående summa intagna 5 kvinnliga infirmeriplatser, 408 sjukplatser, förutom ett för den behöfliga rörligheten de olika afdelningarna emellan nödvändigt antal reservplatser, utgörande för männen $9 : 370 = 2,4 \%$ och för kvinnorna $11 : 398 = 2,7 \%$. Antalet öfvervakningsplatser blefve för männen $102 : 370 = 27,5 \%$ och för kvinnorna $103 : 398 = 25,8 \%$. Antalet enkelrum utgjorde för männen $55 : 370 = 14,8 \%$ och för kvinnorna $58 : 398 = 14,5 \%$.

Väster om den nuvarande hospitalskomplexen och på ett afstånd af minst 75 meter från densamma skulle förläggas de nya paviljongerna i två parallella rader från norr till söder med en öppning af minst 45 meter mellan byggnadslinjerna (Pl. 1). Några af byggnaderna hade sin längdriktning i det närmaste från öster till väster, andra från norr till söder, hvarmed afsåges att dels erhålla fördelaktig belysning af en del lokaler och den lämpligaste belägenheten af vissa promenadgårdar, dels få tillträdet till de olika afdelningarna på fördelaktigaste sätt ordnad. Från läget i de nämnda raderna afveke öfvervakningspaviljongen för oroliga, en afvikelse, som betingades af terrängförhållanden, men ingalunda syntes ofördelaktig. Afståndet i norr och söder mellan byggnaderna vexlade från 25 till ungefär 40 meter.

Uppvärmningen skulle ske med ånga, som i en underjordisk kanal lededes från nuvarande centrala ångpanneanläggning, hvilken för detta ändamål måste tillbyggas och utvidgas (Pl. 1 och 38), med två ångpannor, hvarjämte en af de nuvarande ångpannorna, en lågtryckspanna, skulle utbytas mot en af samma typ som de öfriga. I ångkanalen skulle förläggas äfven kall- och varmvattenledningar, äfvensom de elektriska kablarna. *Elektricitetsverket* skulle utvidgas med starkare maskiner

och accumulatorsbatteriet förstoras. De nuvarande *verkstäderna* för snickare, skräddare m. m. räckte äfven för det ökade behovet.

Köket skulle förstoras genom en mindre utbyggnad (Pl. 39—45).

Tvätt och bageri räckte ej för de nya behofven och tilläte ej någon förstoring på sin nuvarande plats, hvarför en ny byggnad (Pl. 27—32) måste uppföras för desamma. Den vore förlagd till sjöstranden strax söder om ångpannehuset och innehölle utom de för tvätt och bageri nödiga lokalerna äfven bostäder för den för dessa inrättningar erforderliga personalen.

Nuvarande bageriet skulle bli diskrum och skalningsrum för rotfrukter. Hittillsvarande diskrum skulle bli en välbehöfzig tillökning till skafferiet. Funktionärernas matsal, redan nu otillräcklig, skulle bli handkammare och expeditjonsrum för hushållerskan. Den nuvarande betjäningssalsalen 1 tr. upp skulle bli matsal för läkare, bokhållare, öfverköterskor med flera funktionärer; nuvarande mangelsalen matrum och samlingsrum för den kvinnliga och nuvarande tvättstugan matrum och samlingsrum för den manliga betjäningen utom eldare och drängar, för hvilka en lokal i källaren kunde användas som matrum.

På hvarje sinnessjukanstalt af någon betydighet funnes numera en större *samlingssal*, där vid de större högtiderna patienterna i så stort antal som möjligt kunde föras tillsammans. Betydelsen af en sådan samlingssal kunde icke skattas nog högt, i det att ett gemensamt firande af högtider och andra festliga tillfällen i hög grad verkade upplyftande och förädlande på de sjuka och utöfvade ett gynnsamt och för vissa kategorier af sjuka nödvändigt afbrott i anstaltslifvets enformighet och mången gång till och med vore af terapeutisk betydelse. En sådan samlingssal vore därför föreslagen och skulle förläggas strax norr om verkstadshuset, ett läge så pass centralt, som de lokala förhållandena medgäfvade. Ritning meddelades å Pl. 37.

För *biträdande läkaren* föresloges familjebostad (Pl. 34) af fem rum och kök i en särskild byggnad, enär en sådan familjebostad redan länge varit önskvärd och efter anstaltens utvidgning måste anses vara ett oafvisligt behof. Det vore nämligen af synnerlig vigt, att på en så stor anstalt vid öfverläkarens sida såsom närmaste man funnes en läkare med tillräcklig erfarenhet i såväl sjukvård som administration för att kunna ersätta honom vid semester eller tillfälligt förfall, och man torde näppeligen kunna påräkna att få behålla i sinnessjukvård skolade och för tjänsten lämpliga och passande läkare, ifall de i afvaktan på en kanske sen befordran skulle vara hänvisade till ett längre ungarlslif.

Kostnaderna för nu föreslagna utvidgning af Kristinehamns hospital

enligt ett af hofintendenten A. Kumlien upprättadt sammandrag af kostnadsberäkningarna belöpa sig till följande belopp.

Paviljong för öfvervakning af lugna patienter	kr.	94,000:	—
» » lugna arbetande patienter	»	158,000:	—
2 st. paviljonger för osnygga och oroliga patienter å kr. 145,000	»	290,000:	—
Paviljong för öfvervakning af oroliga patienter	»	119,000:	—
» » » » halfroliga patienter ..	»	95,500:	—
Ny tvätt- och bagarstuga	»	105,500:	—
Köksflygelns förändring	»	11,000:	—
Sydvästra och västra cellflyglarnas förändring	»	11,000:	—
Samlingshus	»	27,621:	30
Bostad för biträdande läkare	»	16,151:	10
Paviljong efter »öppen-dörr-systemet» (kolonibyggnaden)	»	28,368:	90
2 st. boställshus för vårdare å kr. 15,801: 71	»	31,603:	42
Kall- och varmvattensledningars amt afloppsledningar ..	»	65,000:	—
Köks- och tvättapparater	»	51,500:	—
Elektrisk belysningsanläggning	»	42,000:	—
490 l.met. underjordisk rörkanal å kr. 50: —	»	24,500:	—
Tillbyggnad af ångpannehuset med ny skorsten	»	9,000:	—
Värmeledningar	»	93,000:	—
Spårvägar	»	2,740:	—
Solskärmar, stängsel och diverse afträden m. m.	»	7,000:	—
Schaktnings- och planeringsarbeten	»	21,715:	28
		<hr/>	
	Summa kr.	1,304,200:	—

Med anledning af kommissionens förslag till utvidgning af Kristinehamns hospital hade medicinalstyrelsen, enligt hvad departementschefen till statsrådsprotokollet vidare meddelat, anfört följande:

Enligt detta förslag skulle Kristinehamns hospitals utvidgning åstadkommas hufvudsakligen på det sätt, att hela den nuvarande sjukhusbyggnadskomplexen, hvilken till hälften vore afsedd för manliga och till hälften för kvinnliga patienter, skulle apteras för sjuka af mankön, under det att nya byggnader skulle uppföras för kvinnliga patienter. Äfven medicinalstyrelsen vore öfvertygad om, att på detta sätt dels besparing vunnits, dels äfven åstadkommits afdelningar, som blefve lättare att sköta, än om, med bibehållande af hospitalets nuvarande anordning en ny byggnadskomplex skolat uppföras för hvardera könet.

De nuvarande hospitalsbyggnaderna rymde 300 sjuka. Då utvidgningen skulle omfatta omkring 400 sängar, så kunde man vänta, att en missproportion mellan platserna för de olika könen skulle uppkomma genom att använda alla de nya platserna för kvinnliga patienter. Denna olägenhet hade emellertid undvikits på följande sätt. Först hade ominredningen af de gamla afdelningarna medgifvit inrymmande därstädes af 313 i stället för 300 sängar. Vidare blefve 29 nya platser för sjuka af mankön tillgängliga i den så kallade kolonibyggnad, hvartill 1902 års Riksdag anslagit nödiga medel. Slutligen funnes redan nu 6 platser för patienter af sistnämnda kön uti den under år 1902 fullbordade bostadsbyggnaden för gifta manliga sjukskötare, och kommissionen hade föreslagit tvänne nya dylika hus, hvilka således skulle medgifva vård af ännu 12 patienter. För sinnessjuka män skulle således komma att erhållas 360 platser och för sinnessjuka kvinnor skulle uti nybyggnaderna antalet platser blifva 388 samt således hela antalet platser på Kristinehamns hospital 748. Den återstående skillnaden, 28 platser, vore således föga afsevärd och uppvägdes däraf, att alla de vid Nyköpings hospital under året tillkomna 35 platserna afsetts för män, hvartill komme, att hela den beslutade asylen för kriminalpatienter vid Växjö hospital likaledes skulle mottaga uteslutande manliga patienter. Lika med kommissionen, funne medicinalstyrelsen således den uti förslaget uppnådda proportionen mellan könen lämplig. Om till ofvannämnda 748 platser lades de 20 uti Värmlands läns paviljonger befintliga, hvaraf 10 vore afsedda för hvarterdera könet, så blefve hela platsantalet på Kristinehamns hospital i utvidgad skick 768. Uti medicinalstyrelsens ofvan återopade skrifvelse den 28 april 1902 hade styrelsen utförligt motiverat sin åsikt därom, att Kristinehamns hospital icke lämpligen borde utvidgas till mera än högst 800 sängar. Ofvannämnda 768 platser skulle i enlighet härmed kunna medgifva en ytterligare utvidgning med 32 platser. Men det syntes vara klokt att reservera denna möjlighet till kommande behof, till exempel för patienter af första klass, för hvilka möjligheterna att erhålla vård på statens hospital numera vore synnerligen ringa.

Kostnaden för hela utvidgningen hade af kommissionen beräknats till 1,304,200 kronor, hvilken summa, om den fördelades på de nyförvärfvade 413 platserna gäfvade en kostnad af 3,157 kronor per sjukplats. Till jämförelse härmed erinrade medicinalstyrelsen, att kostnaden för Lunds hospital och mansafdelningen vid Uppsala hospital, hvilka påbörjades under 1870-talet, belöpte sig till respektive 5,714 och 4,645 kronor per sjukplats. Piteå hospital, som togs i bruk 1893 med 300

sjuksängar, kostade 3,510 kronor per säng och Kristinehamns hospital, hvilket öppnades år 1887, hade då kostat 3,121 kronor per säng, eller föga mindre än hvad som nu beräknats för utvidgningen. Lägre medelkostnad för säng hade visserligen ernåtts vid de *asyl*er för sinnessjuka, hvilka under senare tiden uppförts i Uppsala och Lund, och äfven vid den under byggnad varande asylen vid Restad nära Vänersborg, som beräknades kosta 2,614 kronor per sängplats. Dessa anstalter hade emellertid ett annat ändamål, i det att de afsetts uteslutande eller — hvad Restad beträffade — hufvudsakligen för *obotligt* sjuka, för hvilka ett annat byggnadssätt ansetts kunna tillämpas.

På grund af hvad medicinalstyrelsen sålunda anført, hemställde styrelsen, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå innevarande års Riksdag att för utvidgning af Kristinehamns hospital i enlighet med upprättade ritningar och kostnadsberäkningar anslå ett belopp af 1,304,200 kronor och att däraf för år 1904 måtte anvisas 250,000 kronor.

Till följd af remiss hade öfverintendentsämbetet häröfver till Kungl. Maj:t afgifvit utlåtande af den 19 december 1902, däruti ämbetet anført, att den af ämbetet verkställda granskning af ifrågavarande ritningar och kostnadsberäkningar icke gifvit orsak till andra ämbetets erinringar, än *beträffande ritningarna* att vid utförandet af arbetena med de afsedda båda nybyggnaderna för inrymmande af samlingssal och till bostad för biträdande läkare borde iakttagas, i afseende å den förra, att dess fasader förlänades ett mera tilltalande och med byggnadens syfte mera öfverensstämmande utseende och, i fråga om den senare, att sådana anstalter vidtoges, att entréen och trapprummet måtte blifva rymligare och ljusare, allt anordningar som borde kunna genomföras utan förhöjning i den beräknade arbetskostnaden, samt *vidkommande kostnadsberäkningarna*, förutom några mindre fel, att slutsumman i kostnadsförslaget till öfvervakningspaviljong för oroliga patienter genom felsummering angifvits 500 kronor för låg och förty borde höjas från 119,000 kronor till 119,500 kronor; att i kostnadsförslaget till paviljong för halforoliga patienter med öfvervakning uteglömts kostnaden för 9 stycken källarfönster, hvilken kostnad belöpte sig, efter 25 kronor för hvarje fönster, till sammanlagdt 225 kronor, hvadan berörda kostnadsförslags slutbelopp borde höjas från 95,500 kronor till 95,725 kronor; samt att, till följd af de utaf ämbetet ofvan angifna tillägg till två af de uppgjorda kostnadsförslagen, totalkostnaden för samtliga föreslagna utvidgningsarbeten borde antagas komma att uppgå till 1,304,925 kronor, eller 725 kronor mera än den beräknade summan, 1,304,200 kronor.

Beträffande förslaget till utvidgning af Piteå hospital och asyl har kommissionen, enligt hvad af statsrådsprotokollet inhämtas, anfört följande:

Vid flera under de senare åren verkställda inspektioner af Piteå hospital hade framhållits önskvärdheten af att anbringa en öfvervåning på de s. k. låga D-afdelningarna, hvilka nu endast innehölle en våning, i syfte att dymedelst underlätta kommunikationen mellan de olika afdelningarna en trappa upp samt vinna plats för ett par mindre öfvervakningsafdelningar. Därjämte hade medicinalstyrelsen uti sin ofvan åberopade skrifvelse af den 28 april 1902 angående tillsättandet af nu ifrågavarande kommission förslagsvis framhållit, att en måttlig utvidgning af Piteå hospital kunde ske medelst uppförande af en eller två öppna paviljonger eller s. k. kolonibyggnader af samma typ som de, hvilka, enligt vederbörliga beslut, skulle uppföras vid anstalterna vid Restad och Kristinehamn.

Båda dessa förslag till ökning af nuvarande platsantalet vid hospitalet ansåge kommissionen för sin del vara att förorda. Genom påbyggandet af låga D-afdelningarna skulle, såsom ofvan antydts, vinnas, bland annat, plats för inrättande af två mindre öfvervakningsafdelningar, en för hvardera könet. Dylika afdelningar hade hittills alldeles saknats å detta hospital, men vore, enligt kommissionens åsikt, numera med den erfarenhet man vunnit rörande gagnet af dylika afdelningar att anse såsom oundgängligen nödvändiga å hvarje hospital. En förslaget bilagd ritning visade, huru kommissionen tänkt sig inredningen af nämnda båda afdelningar. Å hvardera af dessa skulle sålunda två rum anordnas till öfvervakningssalar, det ena för 9 och det andra för 7 patienter eller tillhoppa 16 patienter å hvarje könsafdelning. Därtill komme å hvarje afdelning ett rum för vårdare, ett separationsrum i reserv, klosett samt en korridor, som äfven vore afsedd till snyggningsrum. Dessa anordningar vore visserligen ingalunda de bästa tänkbara — hvilket hufvudsakligen vore beroende på tekniska svårigheter, sammanhängande med byggnadssättet uti de enligt äldre principer inredda undervåningarna — men de föreslagna öfvervakningsafdelningarna kunde dock anses tillfredsställande. Kostnaden för ifrågavarande påbyggnader uppginge, enligt upprättadt kostnadsförslag, till 16,500 kronor för hvardera afdelningen eller sammanlagdt 33,000 kronor.

Beträffande därefter frågan om uppförande af s. k. kolonibyggnader erinrade kommissionen därom, att sådana byggnader vore ämnade att inrymma lugna och arbetande patienter samt att bereda sådana tillfällen till en både för anstalten och dem själfva nyttig sysselsättning

med jordbruksarbete m. m. samt vänja dem vid mera fria och med vanliga lefnadsförhållanden någorlunda öfverensstämmande villkor. Att, såsom i medicinalstyrelsens ofvanberörda skrifvelse den 28 april 1902 eventuellt föreslagits, vid Piteå hospital uppföra två dylika kolonibyggnader syntes kommissionen ej för närvarande tillrådligt. Erfarenheterna från utlandet med afseende på lämpligheten af ifrågavarande byggnadstyp vore visserligen mycket gynnsamma, men då inom vårt land denna typ ännu ej hunnit praktiskt pröfvas och med hänsyn därtill, att patientantalet vid Piteå hospital icke vore så stort, syntes försiktigheten bjuda att till en början föreslå blott en kolonibyggnad samt att ej i denna beräkna plats för mera än 20 patienter. Då sålunda blott en kolonibyggnad syntes böra ifrågasättas, låge det närmast till hands att afse denna för män, enär en friare vård af kvinnliga sinnessjuka af åtskilliga skäl ställde sig vanskligare och således icke borde ifrågakomma förrän i andra rummet. Kommissionen föresloge därför, att vid Piteå hospital måtte uppföras en kolonibyggnad med plats för tjugu manliga patienter enligt förslaget bifogad ritning, äfven innefattande tre bostadsrum för funktionärer, hvaraf stort behof på detta hospital gjort sig gällande. Byggnaden beräknades, enligt upprättadt kostnadsförslag, kunna uppföras för ett pris af 30,000 kronor.

Genom Kungl. Maj:ts ofvanberörda bref af den 13 juni 1902 hade kommissionen därjämte fått sig ålagdt att låta uppgöra normalritning till boställshus, afsedda för gifta manliga skötare och äfven innehållande rum för 2 till 3 sinnessjuka inom hvarje i nämnda hus inrymd lägenhet; och hemställde nu kommissionen, att vid Piteå hospital och asyl måtte, i enlighet med sålunda upprättad normalritning, uppföras två boställshus, hvarterdera innehållande två lägenheter med rum för tre manliga sjuka i hvarje lägenhet. Till stöd för berörda hemställan framhölle kommissionen, dels att genom uppförandet af dessa båda hus skulle kunna beredas plats för ytterligare 12 manliga patienter dels ock att behofvet af sådana boställshus vid Piteå hospital och asyl gjort sig särskildt gällande, enär förhållandena därstädes sedan länge tvungit vederbörande att medgifva ett jämförelsevis stort antal sjukskötare att ingå äktenskap och vara boende utom anstalten, hvilken sistnämnda omständighet icke kunnat undgå att förorsaka vissa olägenheter.

Genom de af kommissionen ofvan föreslagna åtgärder — påbyggande af låga D-afdelningarna med plats för tillhopa 32 patienter, 16 män och 16 kvinnor, uppförande af en kolonibyggnad för 20 manliga patienter samt två boställshus för gifta manliga skötare med plats för tillhopa 12 manliga patienter — skulle sålunda vinnas sammanlagdt 64

nya platser; och ansåge kommissionen någon utvidgning härutöver för närvarande ej tillräddig.

Det sålunda ökade patientantalet torde, enligt kommissionens åsikt, utan svårighet kunna betjänas med de nuvarande ekonomiafdelningarna, inom hvilka dock några smärre förändringar torde blifva nödvändiga.

På grund af hvad sålunda anförts hemställde kommissionen, att medicinalstyrelsen behagade ingå till Kungl. Maj:t med framställning: 1:o) om påbyggande af låga D-afdelningarnas båda könsafdelningar för inredning därstädes af två öfvervakningsafdelningar för tillhoppa 32 patienter; 2:o) om uppförande af en kolonibyggnad för 20 manliga patienter; samt 3:o) om uppförande af två boställshus för gifta manliga skötare med rum för tillhoppa 12 manliga patienter.

Medicinalstyrelsen har, enligt hvad departementschefen till statsrådsprotokollet omförmält, uti sin skrifvelse till Kungl. Maj:t den 15 december 1902 anført följande i fråga om kommissionens förslag till utvidgning af Piteå hospital och asyl.

Jämte det de föreslagna två bostadshusen, hvartdera för två gifta sjukskötare och sex hos dem i så kallad familjevård inhysta manliga sinnessjuka samt beräknade till en kostnad af 15,800 kronor för hvarje hus, skulle medgifva mottagande till vård å Piteå hospital af ytterligare 12 manliga patienter, vunnas, såsom kommissionen jämväl erinrat, genom dem äfven den fördelen, att 4 af de skötare, hvilka medicinalstyrelsen nödgats tillåta att med sina familjer bo utanför hospitalets område i af hospitalet förhyrda lägenheter, kunde få sin bostad i närheten af tjänstgöringsplatsen.

Sammanlagdt skulle genom de föreslagna nybyggnaderna, mot hvilka styrelsen för sin del icke hade något att erinra, förvärfvas plats för 64 sinnessjuka till en kostnad af 94,600 kronor eller 1,478 kronor för hvarje plats.

På grund af hvad sålunda anförts hemställde medicinalstyrelsen, det täcktes Kungl. Maj:t till innevarande års Riksdag aflåta proposition om beviljande af 94,600 kronor för utförande af här ifrågavarande utvidgning af Piteå hospital och asyl.

Efter remiss har öfverintendentsämbetet uti utlåtande till Kungl. Maj:t den 19 december 1902 anmält, att den inom ämbetet verkställda granskning af de beträffande utvidgningen af Piteå hospital och asyl upprättade ritningar och kostnadsförslag icke från ämbetets sida föranledt någon erinran.

För egen del har departementschefen till statsrådsprotokollet anfört följande.

Af medicinalstyrelsens ofvanberörda, den 11 sistlidne februari till civildepartementet inkomna berättelse inhämtades, att den verkställda undersökningen beträffande sinnessjuka inom riket gifvit vid handen, att ett mycket större antal sådana sjuka, än som hittills af folkräkningsuppgifterna framgått, funnes inom riket. Enligt sistnämnda uppgifter hade nämligen den 31 december 1900 antalet sinnessjuka i hela riket uppgått till 9,312, men enligt de verkställda undersökningarna uppskattades deras antal vid nämnda tidpunkt till 16,242, utgörande alltså en ökning med nära tre fjärdedelar af förut antagna antal sinnessjuka. Af det sålunda nu uppskattade antalet sinnessjuka, 16,242, hade medicinalstyrelsen beräknat 9,653 vara i behof af vård å anstalt. Då antalet platser å vårdanstalterna vid 1900 års slut uppgått till 4,648, hade alltså förefunnits en brist af 5,005 platser. Sedan dess hade visserligen, såsom medicinalstyrelsen framhållit, under åren 1901 och 1902 antalet disponibla anstaltsplatser ökats med 459 platser, och under de närmaste åren vore att emotse en ytterligare ökning af omkring 1,300 platser genom redan beslutade ny- och tillbyggnader vid hospitalen, men den ökning i anstaltsplatser, som härigenom vunnes, fyllde dock, enligt hvad medicinalstyrelsen likaledes framhållit, ingalunda den förefintliga bristen. Departementschefen funne det därför i högsta grad nödvändigt, att bristen på anstaltsplatser så snart ske kunde i möjligaste mån afhjälptes.

Hvad beträffade de nu föreslagna utvidningsarbetena vid Kristinehamns hospital samt Piteå hospital och asyl, inginge dessa, såsom förut omförmälts, i den af medicinalstyrelsen utarbetade planen till sinnessjukvårdens ordnande; och förutsattes därvid för planens fullföljande, att båda ifrågavarande förslag blefve förelagda för och godkända af innevarande års Riksdag på det att utvidningsarbetet vid Kristinehamns hospital skulle kunna hinna blifva färdigt under år 1908 samt det vid Piteå hospital och asyl under år 1905.

Vidkommande de särskilda vårdformer för sinnessjuka, som inginge uti förevarande förslag, ansåge departementschefen sig i fråga om den därvid tillämpade behandlingen efter så kallade öppen-dörr-systemet endast böra erinra, att detta system upprepade gånger, däraf redan förut vid Kristinehamns hospital, vunnit Kungl. Maj:ts och Riksdagens godkännande, samt i fråga om anordnandet af familjevård åt sinnessjuka i särskilda därför inrättade bostäder för gifta skötare, hvilken vårdform redan tillämpades vid Kristinehamns hospital, åberopa hvad

medicinalstyrelsen till stöd därför anført i sin skrifvelse till Kungl. Maj:t af den 28 april 1902.

Med afseende å hvad i ärendet blifvit anfördt, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta förevarande proposition.

I sammanhang härmed har utskottet till behandling förehaft en af herr *C. Wallis* m. fl. inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 106) däri yrkats, att Riksdagen ville besluta, att, i enlighet med de af förenämnda hospitalsbyggnadskommission uppgjorda förslag, Kristinehamns hospital skulle utvidgas med 413 och Piteå hospital och asyl med 64 platser för sinnessjuka samt att för ändamålet måtte anvisas för Kristinehamns hospital 1,305,000 kronor, hvaraf för år 1904 250,000 kronor, samt för Piteå hospital och asyl 94,600 kronor.

Beträffande de skäl, som motionärerna i sin vid Riksdagens början afgifna motion anført till stöd för sitt förslag, hvilket öfverensstämmer med Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Det ökade utrymme vid statens vårdanstalter för sinnessjuka, som skulle beredas genom den föreslagna utvidgningen af Kristinehamns hospital samt Piteå hospital och asyl, är otvifvelaktigt i hög grad af behovet påkalladt, och utskottet har icke funnit anledning till någon anmärkning emot de uppgjorda byggnadsplanerna. Hvad angår de beräknade kostnaderna, har det visserligen icke undgått utskottets uppmärksamhet, att vid förut verkställda hospitalsbyggnader kostnaderna understundom, i förhållande till antalet af de vunna sjukplatserna, stigit till ännu högre belopp än som enligt de för nu ifrågavarande arbeten uppgjorda kostnadsförslag skulle erfordras; men då äfven de nu beräknade kostnadsbeloppen synas vara afsevärdt höga, har utskottet — särskildt med hänsyn till de stora byggnadsföretag för hospitalsväsendets räkning, som tvifvelsutan ytterligare förestå — ansett sig böra uttala, att såväl vid utförandet af de arbeten, hvarom nu är fråga, som ock vid uppgörande af planer och ritningar för blifvande hospitalsbyggnader synes böra noga tillses, att kostnaderna, i den mån sådant är förenligt med byggnadernas ändamålsenlighet, nedbringas till lägsta möjliga belopp.

Under åberopande af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

1) att Riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för utvidgning af Kristinehamns hospital bevilja ett anslag af 1,304,925 kronor och däraf på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 250,000 kronor;

2) att Riksdagen må, likaledes med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, för utvidgning af Piteå hospital och asyl på extra stat för år 1904 anvisa ett belopp af 94,600 kronor; samt

3) att herr Wallis m. fl. ifrågavarande motion må genom hvad utskottet under mom. 1) och 2) här ofvan hemställt anses besvarad.

Stockholm den 21 april 1903.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.
